

LJILJANA KOLENIĆ  
(Zagreb, Hrvatska)

### Stariji nazivi za strane svijeta i vjetrove ili *Madžarac od ponoća*<sup>1</sup>

**Sažetak:** Nazivi za strane svijeta i nazivi za vjetrove od najranijih su vremena povezani. Prema nazivima za strane svijeta vjetrovi su često dobivali imena. U članku se govori o nazivima za vjetrove i strana svijeta u starim hrvatskim rječnicima i u etnografskim zapisima Luke Lukića i Ivana Filipovca u vinkovačkome i brodscome području. Tvorbeni sufiksi za nazive vjetrova u velikoj se mjeri podudaraju u prošlosti i danas. To su sufiksi -njak (u starim zapisima *zapadnjak*, *istočnjak*, *polnočnjak*, *sučenj**ak*, *podsučenj**ak*), -ac/-ec (u starim zapisima *dolnj**ac*, *gornj**ac*, *madžar**ac*, *srem**ac*, *zdo**lec*, *zgore**c*). I danas su uobičajeni nazivi sjevernjak, istočnjak, zapadnjak, sjeverac. Ranije su vjetrovi mogli imati jednako ime kao i strana svijeta poput *zapad*, *jug*, dok je danas običniji naziv za te vjetrove *zapadnjak* i *jugo*. Česti su i dvorječni nazivi od pridjeva i imenice *vjetar* (*zapadni vjetar*, *istočni vjetar*). Nazivi za vjetar mogu biti prema zemljopisnome prostoru iz kojega vjetar puše: *madžar**ac*, *sre**mac*, *gri**k*. I u starim rječnicima nalazimo nazive za vjetrove koji pušu iz sporednih strana svijeta: *vjetar zapadni s maistralom*. U starim su rječnicima nazivi za strane svijeta koji se podudaraju sa suvremenima: *jug*, *zapad*, *istok*, *sje**ver*. *Zapad* se još javlja i kao *zahod*, *zašad*, *sunčeni zahod*, *sučn**eni* *zapad*, *sun**ac* *zapada*, a *istok* i kao *ustok*, *izhod sunčeni*, *sunčeni istok*, *sun**ac* *istoka*. Sjever se u starim rječnicima spominje kao *sje**ver*/*siver*/*sever*, *po*/*l*/*noć*, *po*-*noć**je*. *Polnoć* (*ponoć*, *po noći*) stari je slavenski naziv za sjevernu stranu svijeta koja je u našem korpusu zabilježena u sjevernoj Hrvatskoj uz *sje**ver*/*siver*/*sever*. Jug se u starim tekstovima uz *jug* naziva i *poldne*/*podne*. Kako je za sjever bio i naziv *polnoć*, tako je je za južni vjetar magao u sjevernoj Hrvatskoj biti naziv *podne*/*poldne*. Poznavanje starih strukovnih naziva, njihove tvorbe i značenja daje smjernice za usustavljivanje i suvremene terminologije.

**Ključne riječi:** stari nazivi, vjetrovi, strane svijeta, ponoć (sjever), podne (jug)

#### Uvod

Nazivi za strane svijeta i vjetrova od najranijih su vremena povezani. Prema nazivima za strane svijeta vjetrovi su često dobivali imena. Vladimir Skračić tvrdi da je logično da se naziv za vjetar, "nešto konkretno i opipljivo" povezuje s nazivom za stranu svijeta jer se "strana svijeta najpouzdanije jezično

---

<sup>1</sup> Pregledni rad

materijalizira u vjetru koji dolazi iz njezina smjera." (SKRAČIĆ 2003–2004: 437) Vjetar se tumači kao "horizontalno strujanje zraka u atmosferi od područja visokoga prema niskom tlaku" (<https://proleksis.lzmk.hr/50377/>) odnosno "pretežno vodoravno strujanje zraka, određeno smjerom (stranom svijeta odakle vjetar puše) i brzinom, odn. jakošću." (<https://enciklopedija.hr/clanak/vjetar>) Prema *Hrvatskome jezičnome portalu*, vjetar je stara domaća riječ koja vuče podrijetlo još iz praslavenskoga odnosno indoeuropskoga jezika a danas znači a) "općenito strujanje zraka" i b) "horizontalno strujanje zraka" (<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Četiri su glavne strane svijeta: istok, zapad, sjever i jug. Uz glavne se strane svijeta često spominju i sporedne strane svijeta: sjeveroistok, sjeverozapad, jugoistok i jugozapad. Danas na kartama uglavnom se rabe engleski nazivi i kratice za strane svijeta: N za sjever od engl. north, S za jug od engl. south, E za istok od engl. east i W za zapad od engl. west. O etimologiji navedenih riječi iz staroengleskoga v. *Online etymology dictionary* (<https://www.etymonline.com/>). Hrvatski nazivi za strane svijeta javljali su se vrlo rano u hrvatskome jeziku, zapisani su u starim knjigama, rječnicima, gramatikama, općenito u starijim tekstovima.

Rad govori o starim hrvatskim nazivima za vjetrove i strane svijeta ponajviše u kopnenoj Hrvatskoj. O nazivima vjetrova i strana svijeta u primorskoj Hrvatskoj ovom prigodom ne ćemo posebno govoriti, ali ćemo ih spomenuti kada se javljaju u našim izvorima. Poticaj za rad bile su dvije knjige etnografskih zapisa nastale u 19. i prvoj polovici 20. stoljeća u Slavoniji: knjiga Ivana Filakovca *Župa Retkovci 1898.- 1902.*<sup>2</sup> i Luke Lukića *Opis sela Klakarja 1905.-1953*<sup>3</sup>. Riječ je o nazivima vjetrova i strana svijeta u dvama mjestima

---

<sup>2</sup> Retkovci se nalaze u Vukovarsko-srijemskoj županiji, udaljeni su 17 km jugozapadno od Vinkovaca, danas pripadaju općini Ivanka. Filakovac je etnografsku građu o Retkovcima pisao na slavonskome dijalektu, posavskome poddijalektu, retkovačkom govoru s ekavskim izgovorom jata. Kako tema nije retkovački govor s prijelaza 19. u 20. stoljeće, usredotočit ćemo se samo na leksik koji se odnosi na vjetrove i strane svijeta. O retkovačkoj staroštokavskoj ekavici i općenito o jeziku Ivana Filakovca v. BILIĆ 2020. O hrvatskim ekavskim govorima u okolici Vinkovaca v. IVŠIĆ 1913; FINKA i ŠOJAT 1975; KOLENIĆ i BILIĆ 2005 i dr.

<sup>3</sup> Klakar se nalazi u Brodsko-posavskoj županiji u slavonskoj Posavini. Luka Lukić piše u knjizi *Opis sela Klakarje* uglavnom na slavonskome dijalektu. Autor selo ne zove Klakar, nego Klakarje jer tako kažu mještani premda je službeno ime sela Klakar. O tome kaže autor: "Domaći svit kaže tom selu Klakarje, daljni svit i bližnji komšije govore Klakarje, a službeno se zove Klakar, kako ga nitko ne zove; pa jedva da se u pismu tako napiše. Ono ostaje Klakarje, makar se sto 'iljad puta reklo i izreklo Klakar, jer se već svit na to naučio, to mu je u krve." Razvidno je da je knjiga napisana na slavonskome dijalektu, posavskome poddijalektu, na klakarskome govoru, ikavsko-jekavskim odrazom jata. Novih opisa, koliko je meni poznato, o sadašnjem klakarskome govoru nema. Postoje opisi toga govora u prvoj polovici prošloga stoljeća na temelju Lukićevih etnografskih zapisa ili pripovijedne proze. V. VUKOVIĆ i MILOŠ 2015,

u Slavoniji, Retkovcima i Klakar/j/u. Oba mjesta nalaze se u slavonskoj Posavini na istoku Hrvatske, dakle, zemljopisni položaj koji utječe na klimu u pravilu je vrlo sličan. Kao izvore za stare hrvatske nazive vjetrova i strana svijeta rabimo rječnike Jakova Mikalje (MIKALJA 1649–51), Ardelija Della Belle (DELLA BELLA 1728), Jurja Habelića (HABDELIĆ 1670), Ivana Belostenca (BELOSTENEC 1740), rječnike u gramatikama Matije Antuna Reljkovića (RELJKOVIĆ 1767), Marijana Lanosovića (LANOSOVIĆ 1778), Ignjata Alojzija Brlića (BRLIĆ 1833).

Ivan Filakovac i Luka Lukić u etnografskim zapisima o vremenu pišu u poglavlju pod naslovom *Zrak i vrijeme*. U tom se poglavlju u oba autora navode i vjetrovi i strane svijeta iz kojih oni pušu. Rečeno je već da su strane svijeta i vjetrovi povezani jer je vjetar strujanje zraka određeno smjerom odnosno stranom svijeta odakle puše.

Ivan Filakovac spominje kako je u proljeće vrijeme u Retkovcima “potoplo uz vetrove proletne od sunac istoka i sunac zapada: iz babinog budžaka”. Dakle, proljetno je vrijeme *potoplo* s vjetrovima koji pušu s istoka i zapada (*od sunac istoka* i *sunac zapada*). *Babin budžak* je sintagma koja znači kut iz kojega dolazi nevrijeme, ili kut iz kojega se mijenja vrijeme, moguće jugozapad. Dakle, vjetrovi su u proljeće istočni (pušu *od sunac istoka*) i zapadni (pušu *od sunac zapada*). Premda Filakovac izrijeком ne kaže istočni ili zapadni vjetar, on tumači s koje strane u odnosu na sunce vjetar puše (*sunac istok* i *sunac zapad*).

U knjizi etnografskih zapisa Luke Lukića piše o vjetrovima u Klaka/j/ru: “Četiri glavnija vjetra pušu priko godine i to ustoka (istok), dolnjac (jug), madžarac (sjever) i gornjac (zapad).”

## 1. Vjetrovi

### 1.1. Istočni vjetar

Ivan Filakovac kaže da u proljeće puše vjetar *od sunac istoka*, a Luka Lukić spominje naziv toga vjetra: *ustoka*.<sup>4</sup> Istočni vjetar Ivan Filakovac još zove i *sremac* koji puše zimi *od sunac istoka*.

Istočni vjetar spominje se i u starim hrvatskim rječnicima. U hrvatsko-talijansko-latinskome rječniku s polazišnim jezikom hrvatskim, u *Blagu jezika*

---

GALOVIĆ 2022. O slavonskome dijalektu općenito v. KOLENIĆ 1997; BERBIĆ KOLAR i KOLENIĆ 2014. U ovom radu ne ćemo govoriti o slavonskome dijalektu u Lukićevoj knjizi, nego o temeljnoj temi, pojmovima vezanima za vjetrove i vrijeme.

<sup>4</sup> *Ustoka* je sinonim riječi *istok*, a tvorbeni nastavak na korijen *uztok* za vrstu vjetra jest -a: *ustoka*. U gramatici Ignjata Alojzija Brlića (BRLIĆ 1833) za stranu svijeta *istok* nalazimo pod natuknicom *Osten - iztok i uztok*. Dakle, riječi *istok* i *ustok* su sinonimi. Riječi *istok* i *uztok* nastale su prefiksalsnom tvorбом: *iz* + *tok*, *uz* + *tok*. Riječ *tok* praslavenskoga je podrijetla i nastala je promjenom samoglasnika u osnovi riječi (prijevoj): *teći-tok*.

slovinskoga Jakova Mikalje (MIKALJA (1649–51))<sup>5</sup> pod natuknicom *Vjetar*. *Vitar* spominju se različite vrste vjetrova, a nalazimo i *vjetar istočni*, dakle naziv je isti kao i danas u hrvatskome književnome jeziku. Istočni vjetar spominje još Mikalja kao *istočnjak* kada kao vrstu vjetra navodi *vjetar jug s istočnjakom*. U dvojezičnome hrvatsko-latinskome rječniku Jurja Habdelića<sup>6</sup> s. v. *Veter* nabraja se više vrsta vjetrova, a za jedan od njih piše *veter od izhoda sunčenoga*. (HABDELIĆ 1670) Istočni vjetar u Habdelićevu *Dictionaru*, dakle, puše *od izhoda sunčenoga*. Ardelio Della Bella u talijansko-latinsko-hrvatskome rječniku *Dizionario* (DELLA BELLA 1728)<sup>7</sup> s. v. *Vento* navodi hrvatske istovrijednice *vjetar* i *vihar*. Uz tu talijansku natuknicu (*vento*) zapisuje jedan ispod drugoga različite vrste vjetrova, između ostalih i *Vento Orientale* odnosno hrvatski *vjetar istočni*. Ne spominje samo *vjetar istočni* nego kao vrstu vjetra *Vento sirocco levante* zapisuje *vjetar* čija je hrvatska istovrijednica *Jug. istočni*. Danas bismo rekli jugoistočni vjetar. Ivan Belostenec u hrvatsko-latinskome dijelu *Gazofilacija* (BELOSTENEC 1740)<sup>8</sup> zapisuje pod natuknicom *Veter* osamnaest vrsta vjetrova, između kojih je i *veter zdolec koji puše u zime od istoka sunčenoga. levant te veter podsunčenjak koji puše od izhoda sunčenoga gda je jednak dan z noćjum. 23. mart i septemb*. Naziv vjetra *zdolec* nastao je prefiksarno-sufiksalmom tvorbom prefiksom *z*<sup>9</sup>, osnovom *dol* i sufiksom *-ec*, a *podsunčenjak* je nastao prefiksarno-sufiksalmom

---

<sup>5</sup> Jakov Mikalja napisao je rječnik *Blago jezika slovinskoga* (1649.–51.). To je prvi hrvatski rječnik s natkničkom stranom hrvatskom, dakle hrvatski je polazni jezik, a talijanski i latinski su ciljni jezici. Pisan je na štokavskoj stilizaciji hrvatskoga jezika s elementima ostalih dvaju narječnih stilizacija. Jakov Mikalja moliški je Hrvat, pripadao je isusovačkome redu.

<sup>6</sup> Juraj Habdelić objelodanio je 1670. u Gracu dvojezični hrvatsko-latinski rječnik pod naslovom *Dictionar ili reči slovenske z vekšega vkup zebrane*. Rječnik Jurja Habdelića ima hrvatsku natukničku stranu odnosno polazišni je jezik hrvatski kao i u Mikaljinu *Blagu*. Hrvatski je stupac pisan na kajkavskoj stilizaciji hrvatskoga jezika uz elemente čakavske i štokavske stilizacije. Juraj Habdelić pripadao je isusovačkome redu.

<sup>7</sup> Rječnik Ardelija Della Belle *Dizionario italiano, latino, illirico* objelodanjen je 1728. godine u Veneciji. *Dizionario* je trojezičnik talijansko-latinsko-hrvatski. Natuknička je strana talijanska. Hrvatski je jezik ciljani jezik i riječi su pisane na štokavskoj stilizaciji uz sudjelovanje čakavske i kajkavske. Ardelio Della Bella pripadao je isusovačkome redu.

<sup>8</sup> Rječnik Ivana Belostenca *Gazophylacium seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium* i *Gazophylacium Ilyirico-Latinum* objelodanjen je 1740. godine, šezdeset i pet godina nakon autorove smrti pa su ga u 18. stoljeću dopunjavali priređivači. *Gazofilacij* je dvojezičnik i dvoknjižnik: latinsko-hrvatski i hrvatsko-latinski je rječnik. Pisan je na tronarječnoj koncepciji hrvatskoga književnoga jezika po kojoj riječi iz svih triju hrvatskih stilizacija čine hrvatski književni jezik. Ivan Belostenec živio je u 17. stoljeću, a pripadao je pavlinskome redu.

<sup>9</sup> Prijedlozi *s* i *iz* u kajkavskome narječju mogu glasiti i *z*. Možemo pretpostaviti da je *zdolec* nastao prefiksom *s* i osnovom *dol* i da je došlo do jednačenja po zvučnosti, odnosno bezvučni *s* da je prešao u zvučni *z*.

tvorbom prefiksom *pod*, osnovom *sunčen* i sufiksom -njak. Razvidno da se u *Gazofilaciju* navode datumi između kojih često puše određeni vjetar. Ivan Belostenec još navodi *veter zgorec koji puše med polnočnjakom i izhodom sunčenim, okolu 22. jun.: i 22. decemb. Polnoč* ima osim suvremenoga značenja te riječi još jedno koje je danas zastarjelo, a to je sjever (o kojemu ćemo govoriti dalje u tekstu), pa bi *zgorec* bio sjeveroistočni vjetar. Nastao je složenom prefiksarno-sufiksarnom tvorbom prefiksom *z*, osnovom *gor* i sufiksom -ec.

### 1.2. Zapadni vjetar

Zapadni vjetar za koji Filakovac kaže da u Retkovcima puše *od sunac zapada* Luka Lukić zove *gornjac (zapad)*<sup>10</sup> i ubraja ga u četiri glavna vjetra koji pušu u Klakaru. Luka Lukić dakle ima naziv za vrstu vjetra - *gornjac*. Riječ *gornjac* domaća je riječ nastala sufiksarnom tvorbom sufiksom -ac. Jakov Mikalja u *Blagu jezika slovinskoga* zapisuje pod natuknicom *Vjetar*. Vitar vrstu vjetra *vjetar zapadni*, a osim njega ima i *vjetar zapadni s' maistralom*. Juraj Habelić u *Dictionaru* pod natuknicom *Veter* zapisuje i zapadni vjetar *veter od zahoda sunčenoga*. Ardelio Della Bella u *Dizionarioju* pod natuknicom *Vento* zapisuje jednu od vrsta vjetrova *zapadnjak, zapadni vjetar* (talijanski *ponente, vento cosi chiamato*). Dakle, u Della Bellinu je rječniku naziv za zapadni vjetar *zapadnjak*, tvorbeni je nastavak -njak. Della Bellin rječnik bilježi još jedan naziv zapadnoga vjetra: *vjetar zapadni, vjetar ožđála, zapadnik*. (tal. *vento di ponente*). Zanimljivo je da je u ovom slučaju tvorbeni sufiks -nik, a ne -njak. U Belostenčevu *Gazofilaciju* nema uz natuknicu *Veter* izrijekom zapadni vjetar, ali ima *veter jug koji puše od sunčenoga zahoda gda je den jednak z nočjum. 21. mart: i 21. sept: naproti pol sučenjaku*. Još jedan južni vjetar zapisan je u *Gazofilaciju*, a puše od zapada: *veter jug takaj bočni koji puše od sunčenoga zapada letnoga. Od polnočnjaka i zapada sunčenga okolu 22. jun: i 22. decem*. Belostenec ne zapisuje zapadni vjetar, ali zato ima dva jugozapadna vjetra, jedan puše u proljeće i jesen, a drugi ljeti i u jesen. Opet se uočava kako je u *Gazofilaciju* zapisano razdoblja u kojemu se određeni vjetar javlja. Tvorbeni dočetak za naziv vjetra jest -njak: *sučenjak, polnočnjak*.

### 1.3. Južni vjetar

Luka Lukić južni vjetar zove *dolnjac*. Jakov Mikalja u *Blagu jezika slovinskoga* zapisuje južni vjetar kao *vjetar jug. šilok* i kao *uitar jug. s' istoč-njakom*. U Mikaljinu rječniku zapisan je, dakle, i jugoistočni vjetar. Ardelio Della Bella u *Dizionarioju* s. v. *Vento* također bilježi jugoistočni vjetar kao *jug. istočni* (tal. *vento sirocco levante*). Juraj Habelić u *Dictionaru* bilježi južni vjetar kao *veter jug*. Ivan Belostenec pod natuknicom *Veter* zapisuje više vrsta južnih vjetrova: *veter jug koji se od primorcev zove široko, veter jug koji puše*

---

<sup>10</sup> Riječ u zagradi uz *gornjac*, (*zapad*) također je navod prema Lukiću: *gornjac (zapad)*.

od sunčenoga zahoda gda je den jednak z nočjum, 21. mart: i 21 sept: naproti sučenjaku (tj. jugozapadni vjetar), veter jug takaj bočni koji puše od sunčenoga zapada letnoga (jugozapadni vjetar koji puše ljeti).

#### 1.4. Sjeverni vjetar

Luka Lukić navodi četiri glavna vjetra u Klakaru između kojih je i *madžarac* (*sjever*), dakle *madžarac* puše od sjevera.

Ivan Filakovac piše o vremenu zimi u Retkovcima: "Vreme je dosta ladno, osobito oko sv. Tome, sv. Tri Kralja i sv. Vinka, uz vetrove *madžarac* od po noća i *sremac* od *sunac istoka*."

Istočni je vjetar u Filakovićevim Retkovcima onaj koji puše *od sunac istoka*. Zapadni puše *od sunac zapada*. U proljeće pušu vjetrovi i iz *babinog budžaka*. Zimi puše *madžarac od po noća* i *sremac od sunac istoka*. Razvidno je da Luka Lukić i Ivan Filakovac sjeverni vjetar jednako zovu, tj. *madžarac*.

Sjeverni vjetar Jakov Mikalja zove *Vjetar sjever*. *Burra*, a tako isto ima i Juraj Habledić u svome rječniku *Veter sever*. *Burra*. Jakov Mikalja još zapisuje i *Vjetar siver*. Ivan Belostenec za sjeverni vjetak piše *Veter sever*. *sever z jugom zmešan* i *Veter polnočnjak, koji puše od pol noći*.

Naziv vjetra *madžarac* i *sremac* te sintagmu *od po noća* valja posebno protumačiti. Za vrste vjetrova *madžarac* i *sremac* nema potvrda u starim rječnicima, ali ima za sjeverni vjetar. Jakov Mikalja sjeverni vjetar bilježi kao *vjetar sjever*. *burra*, a u nabranju vjetra ima i ikavsku inačicu *vjetar siver*. Ardelio Della Bella u *Dizionario* na popis vjetrova uvršćuje *sjeverni vjetar*, dakle dvorječni naziv pridjeva i imenice. Juraj Habledić zapisuje naziv za sjeverni vjetar isto kao i Jakov Mikalja, samo za vjetar ima kajkavski ekavski odraz jata: *veter sever*. *burra*. Ivan Belostenec pod natuknicom *Veter* kao sedmi naziv za vrstu vjetra navodi *veter sever*, ali ima i *veter polnočnjak, koji puše od pol noći* što je također naziv za sjeverni vjetar što ćemo objasniti dalje u dijelu rada pod naslovom *Nazivi za strane svijeta*.

#### 1.2. Stari nazivi za vjetrove

Nazive za vjetrove podijelili smo na jednorječne nazive (jednorječnice), višerječne nazive (višerječnice), opisne nazive. U starim su rječnicima i u etnografskim zapisima zapisani i dvorječni i višerječni nazivi. U navođenju primjera ne uzimamo u obzir dvorječne nazive u kojima je jedna sastavnica imenica *vjetar/veter*, a druga imenica za naziv vjetra (npr. *veter zdolec*). U takvim primjerima izdvojili smo naziv vjetra u jednorječnome popisu (u primjeru *veter zdolec* zapisali smo samo *zdolec*). Ako je uz imenicu vjetar pridjev, tada držimo da je naziv dvorječan.

### 1.2.1. Jednorječni nazivi<sup>11</sup> za vjetrove

bura (JM, JH)  
garbin (JM)  
gark/grik (JM)  
dolnjac (LL)  
gornjac (LL)  
istočnjak (JM)  
jug (JM, IB)  
jug.istočni (DB)  
levant (IB)  
madžarac (IF, LL)  
mastral (JM)  
podsunčenjak (IB)  
polnočnjak (IB)  
sremac (IF)  
sučenjak (IB)  
sunčenjak (IB)  
šilok (JM)  
široko (IB)  
ustoka (LL)  
zapad (LL)  
zapadnik (DB)  
zapadnjak (DB)  
zdolec (IB)  
zgorec (IB)

Jednorječnice se najčešće tvore sufiksalmom ili prefiksalmno-sufiksalmnom tvorbom tvorbenim dočetcima:

- njak: istočnjak, podsunčenjak, polnočnjak, sučenjak, zapadnjak
- ac, -ec: dolnjac, gornjac, madžarac, zdolec, zgorec
- Ø: jug, gark (grik), mastral, šilok, garbin, zapad
- a: ustoka, bura
- nik: zapadnik

Najviše jednorječnih naziva za vjetrove nalazimo u *Gazofilaciju* Ivana Belostenca. Najčešći je sufiks -njak u *Gazofilaciju*.

Osim sufiksa -njak zastupljen je u starim zapisima i sufiks -ac, odnosno -ec zavisno od refleksa poluglasa. Tvorbeni dočetak -ac javlja se u nazivima štokavske i čakavske stilizacije, u kojima je poluglas dao *a*, a -ec u tekstovima kajkavske stilizacije u kojima je poluglas dao *e* (*dolnjac*, *gornjac*; *zdolec*,

---

<sup>11</sup> U zagradama su inicijali autora koji spominju naziv u citiranim djelima: LL = Luka Lukić, IF = Ivan Filakovac, JM = Jakov Mikalja, JH = Juraj Habdelić, IB = Ivan Belostenec, DB = Ardelio Della Bella.

zgorec). Neki nazivi tvore se nultim tvorbenim dočetakom: *jug*, *gark* (*grik*), *šilok*, *garbin*, *zapad*. Valja upozoriti da naziv za vjetar može biti oblikom isti kao i naziv za stranu svijeta: *jug*, *zapad*.

Osim tvorbe sufiksima -njak, -ac, -ec javljaju se i nazivi za vjetrova koji su tipični za primorsku Hrvatsku poput *bure* koju zapisuje Juraj Habdelić uz *veter sever*. Zanimljivo je da Habdelić zapisuje naziv toga vjetra s dva grafema *r* kao *burra*, što se podudara s Mikaljinim *Blagom* u kojem upravo tako piše *vjetar sjever*. *burra*. To znači da je Juraj Habdelić mogao preuzeti naziv iz *Blaga jezika slovinskoga*. Između objave Mikaljina i Habdelićeva rječnika nije proteklo mnogo godina, svega dvadesetak, obojica su pripadali isusovačkome redu pa je Habdelić mogao poznavati Mikaljin rječnik i nadahnjivati se njime. Razlika je samo u tome što Jakov Mikalja piše na štokavskoj jekavskoj stilizaciji hrvatskoga književnoga jezika (*vjetar sjever*), a Juraj Habdelić piše na kajkavskom ekavskoj stilizaciji hrvatskoga književnoga jezika (*veter sever*). Jakov Mikalja piše naziv *bure* s dva *r*, a to preuzima i Habdelić: *burra*.

Jakov Mikalja spominje i vjetar *maistral*. On kao jednu od vrsta vjetrova bilježi *vjetar zapadni s'maistralom*. *Maistral* odnosno danas *maestral* zapravo je romanizam, a nastao je prema latinskome *magistralis* što znači glavni. (*Hrvatski jezični portal*).

U *Gazofilaciju* se pod natuknicom *veter* zapisuje više vrsta južnih vjetrova, od kojih je jedan *široko*. Čitamo: *veter jug koji se od primorcev zove široko*. U Mikaljinu rječniku taj se južni vjetar zove *šilok*. Danas su uobičajeni nazivi za taj južni vjetar uparvo *šilok*, *široko*, *širok*. (*Hrvatski jezični portal*). Naziv je nastao prema talijanskome nazivu, a talijanski je naziv prema arapskome (*Hrvatski jezični portal*). Belostenčev *Gazofilacij* i inače daje podatke o arealu pojedinih riječi pa i u ovom primjeru za tu vrstu južnoga vjetra kaže da *primorci* zovu *široko*. Primorski nazivi za vjetrove često su romanizmi i to često mletacizmi bez obzira na to jesu li izvorni romanizmi (uglanom mletacizmi) ili su u naše primorske krajeve došli iz nekoga drugoga jezika preko mletačkoga. Ivan Belostenec spominje i vjetar *levant* koji opisuje kao *veter zdolec koji puše u zime od istoka sunčenoga*. *levant*. *Levant* je primorski vjetar i riječ potječe od talijanskoga *levante* (istok). Od primorskih se vjetrova još spominje i *garbin* u Mikaljinu rječniku. *Garbin* je jugozapadni vjetar, a naziv je također došao preko talijanskoga jezika.

Jednorječnice u samome nazivu mogu govoriti o smjeru vjetra: *zapadnjak*, *istočnjak*, *jug*, *zapad*. *Zapadnjak* i *istočnjak* tvore se od osnove koja govori o strani svijeta *zapad* i *istok* od koje vjetar puše i tvorbenoga dočетка -njak, a *jug* i *zapad* mogu značiti i naziv za stranu svijeta i naziv za vjetar.

Neke jednorječnice za nazive vjetrova govore o zemljopisnome prostoru iz kojega vjetar puše poput *madžarac* (sjeverni vjetar), *sremac* (istočni vjetar), (*gark/grik*). U našim primjerima takvi nazivi tvore se od osnove koja znači zemljopisni prostor s dočetcima -ac, odnosno nultim dočetakom. *Madžarac* je naziv vjetra koji zapisuju u svojim etnografskim zapisima Luka Lukić i Ivan

Filakovac i obojica bilježe da je riječ o svjevernome vjetru. To je razumljivo ako su autori iz slavonske Posavine, a Mađarska im je na sjeveru. Dakle, kada puše *mađžarac*, puše od sjevera.

Neki jednorječni nazivi za vjetrove jesu antonimi, primjerice *gornjac* – *dolnjac* ili *zgorec* – *zdolec*. Oni znače da jedan vjetar (npr. *gornjac*) puše iz jednoga određenoga smjera, a njegova je suprotnost vjetar koji puše iz suprotnoga smjera (npr. *dolnjac*).

### 1.2.2. Višerječni nazivi za vjetrove

U starim su rječnicima i u etnografskim zapisim zapisani i dvorječni i višerječni nazivi za vjetrove.

- vjetar istočni (JM, DB)
- vjetar od po noća (IF)
- veter od sunčenoga zahoda (IB)
- veter od sunčenoga zapada (IB)
- veter od izhoda sunčenoga (JH)
- veter od zahoda sunčenoga (JH)
- vjetar jug s istočnjakom (JM)
- vjetar oštkvijo od podne, poludnevi (JM)
- vjetar zapadni (JM)
- vjetar zapadnji s maistralom (JM)

Višerječni nazivi mogu imati strukturu:

Imenica *vjetar/veter* + pridjev

Kada su u nazivu imenica i pridjev, znači da je pridjev taj koji govori o smjeru vjetra: *vjetar zapadni*, *vjetar istočni*. Red riječi upravo je takav, na prvom je mjestu imenica, a na drugome pridjev koji označuje smjer iz kojega vjetar puše. To je uobičajeni način zapisivanja naziva u starim rječnicima po uzoru na latinski način zapisivanja nazivlja. Posebno je u biologiji taj način zastupljen (tzv. binarna nomenklatura). Prva je riječ ime roda, a druga vrsni atribut. Na isti su način u našim starim rječnicima zapisivani i jezikoslovni nazivi (KOLENIĆ 2006.), ali i mnogi drugi, pa i nazivi vjetrova. Dakle, ime je roda (genus proximum) na prvome mjestu (*vjetar*), a vrsni je atribut (*differentia specifica*) pridjev koji govori o tome po čemu se unutar toga roda navedeni član razlikuje od ostalih u skupini. U ovom slučaju pod rod podrazumijevamo i nadređeni pojam, skup (*vjetar*), a pod vrsni atribut pojedine su vrste vjetrova koje čine taj skup.

Imenica *vjetar/veter* + prijedlog *od* + strana svijeta (često pridjev + imenica)

Ako se spominju višerječni nazivi, oni mogu imati strukturu: *vjetar* + *od* + strana svijeta. Strana svijeta obično se izriče pridjevom i imenicom: *veter od sunčenoga zahoda*, *veter od izhoda sunčenoga*.

Imenica *vjetar/veter* + naziv za vjetar + prijedlog *s* + naziv za vjetar

Neki su višerječni nazivi povezani veznikom *s*: *vjetar jug s istočnjakom*, *vjetar zapadni s maistralom*. Ti nazivi zanače da vjetar ne dolazi iz glavne strane svijeta, nego iz sporedne (*vjetar jug s istočnjakom* je jugoistočni je vjetar).

### 1.2.3. Opisni nazivi

Opisni nazivi za vjetar obično se sastoje od imenice *vjetar* i/ili naziva vjetra te objašnjenja iz koje strane vjetar puše, a mogu donijeti i druge podatke, primjerice u koje doba dana takav vjetar puše ili u koje godišnje doba: *veter zdolec koji puše zime od istoka sunčenoga*, *veter podsunčenjak koji puše od izhoda sunčenoga gda je jednak dan z noćjum*, 23. mart i septeb. Takve opise uz naziv često ima Belostenec u *Gazofilaciju*. U *Gazofilaciju* također možemo naći i podatke o tome iz kojega zemljopisnoga prostora vjetar puše i kako utječe na klimu. Tako za *garbin* piše: *Veter garbin, kruto nagel, koji vsa muti i meša, puše od pol dneva iz Libije, i Afrike med jugom pravem i bočnem, ki se zove Auster*.

## 2. Nazivi za strane svijeta

2.1. Već je rečeno da su nazivi za strane svijeta i vjetrova povezani. Tako nalazimo kao strane svijeta *izhod sunčeni*, *istok*<sup>12</sup>, *ustok*, *istok sunčeni*, *sunac istoka*, *zapad*, *sunac zapada*, *zahod*, *po noća*, *po/l/noć*, *sjever/siver/sever*, *jug*, *po/l/dne*, *babin budžak*.

Ivan Filakovac spominje kako je u proljeće vrijeme u Retkovcima “potoplo uz vetrove proletne od sunac istoka i sunac zapada: iz babinog budžaka”. *Istok* u tom opisu vjetrova Ivan Filakovac ne spominje, a za vjetrove koji pušu od istoka (strana svijeta) odnosno od zapada (strana svijeta) kaže da su *od sunac istoka* odnosno *od sunac zapada*. Dvorječni naziv *sunac istoka* i *sunac zapada* nisam našla u ostalim proučavanim nazivima.

Među starim nazivima nalazimo i suvremene: *istok*, *zapad*, *jug*, *sjever/siver/sever*. Uz *istok* još se spominje *izhod sunčeni*. Za *zapad* nalazimo naziv *zapad* i *zahod* (*sunčeni zahod*) te *zašad*.

2.2. *Istok* je u starim rječnicima *istok*, *ustok*, *izhod sunčeni*, *istoč*, *istok sunčeni*, *sunac istok*.

2.3. *Zapad* je u starim rječnicima *zapad*, *zašad*<sup>13</sup>, *sunčeni zahod*, *sunčeni zapad*, *sunac zapad*.

---

<sup>12</sup> Neke smo nazive izveli iz pridjeva, primjerice *istok* od istočni (vjetar), *zapad* od zapadni (vjetar).

<sup>13</sup> *Zašad* ima Marijan Lanosović u rječniku u gramatici *Neue Einleitung* (LANOSOVIĆ 1778).

2.4. Sjever se u starim rječnicima spominje kao *sjever/siver/sever, po/l/noć*. O nazivu *polnoć (ponoć)* za sjever valja nešto više reći.

Ivan Filakovac piše o vremenu zimi i vjetrovima koji obično zimi pušu u Retkovcima: "Vreme je dosta ladno, osobito oko sv. Tome, sv. Tri Kralja i sv. Vinka, uz vetrove madžarac od po noća i sremac od sunac istoka".<sup>14</sup> Luka Lukoć također sjeverni vjetar zove *madžarac*. Dakle, u slavonskoj Posavini zimi je puhao sjeverni vjetar, *madžarac*.

Stranu svijeta koju Filakovac navodi kao *ponoća* valja posebno objasniti. Naziv *madžarac* očito je nastao prema osnovi *madžar* i dočетка -ac. Vjetar dakle puše od madžarske strane. Kako je Madžarska na sjeveru od Retkovaca pored Vinkovaca i sjeverno od Klakara u brodscome Posavlju, već sam naziv kaže da je *madžarac* sjeverni vjetar, vjerojatno hladan jer puše zimi. Luka Lukić izrijeком kaže da je *madžarac* sjeverni vjetar. Potvrdu da je *madžarac* sjeverni vjetar nalazimo u Ivana Filakovca u istoj rečenici odmah iza naziva toga vjetra: *madžarac* puše *od po noća*. U prošlosti hrvatskoga jezika *po/l/noć* nije bio naziv samo za vrijeme u danu suprotno od podneva, dakle u 0 sati i 0 minuta, nego i naziv za sjevernu stranu svijeta, sjever. Potvrdu da je *po/l/noć* nekada značilo i sjever nalazimo u starim hrvatskim rječnicima, osobito u onima nastalima na tlu kontinentalne Hrvatske. U hrvatsko-latinskom dijelu rječnika *Gazofilacij* Ivana Belostenca (BELOSTENEC 1740) pod natuknicom *Polnočnjak* piše v. *Veter*. Latinska je istovrijednica *Septentrio, aqvil*. Pod natuknicom *Veter* nalazimo nanizane jedan ispod drugoga osamnaest (18) naziva za vrste vjetrova, a pod dvanaestim (12.) značenjem nalazimo i *Veter polnočnjak, koji puše od pol noći*. v. n. 7. Uz taj vjetar latinska je istovrijednica *aparctias, septentrionalis*. Kako nas Belostenec upućuje na sedmo (7.) značenje, sigurni smo da misli na sjeverni vjetar jer pod brojem sedam nalazimo *veter sever*.

*Nova slavonska i nimačka gramatika* Matije Antuna Reljkovića (RELJKOVIĆ 1767) sadrži i pojmovni rječnik u kojemu nismo našli popis vrste vjetrova, ali u *Satiru iliti divjem čoviku* (RELJKOVIĆ 1762), Reljkovićevu poznatome pjesmotvoru, nalazimo stihove koji potvrđuju da se sjeverna strana svijeta zvala i strana *od ponoći* odnosno *ponoć*. Reljković navodi koje rijeke

---

<sup>14</sup> Vrijeme se u 19. i 20. stoljeću u hrvatskim selima u Slavoniji određuje prema katoličkom kalendaru ili prema poljodjelskim radovima i obilježjima u prirodi. Dakle, ne govori se da je proljeće od 21. ožujka do 21. lipnja, ljeto od 21. lipnja do 22. rujna i sl. Luka Lukić godišnja doba uglavnom vezuje uz poljodjelske radove, a Ivan Filakovac uz dane određenih svetaca. Povezivanje vremena i dana određenih svetaca poznato je od najstarijih vremena i često pučke prognoze vremena spominju dan određenoga svetca kada se očekuje određeno vrijeme poput "Sveta Kata, snijeg na vrata". (V. VAKULA 2023; BORIĆ 2015; SIJERKOVIĆ 1996)

omeđuju Slavoniju pa navodi da je *Dunaj* na istoku, *Ilova* na zapadu, *Drava* od ponoći (dakle na sjeveru), *Sava* od podne (na jugu).

Slavonijo, zemljo plemenita,  
vele ti si lipo uzorita,  
nakićena zelenim gorama,  
obaljana četirim vodama.  
Na priliku zemaljskoga raja  
rike teku sa četiri kraja.  
Od istoka Dunaj voda pliva,  
od zapada studena Ilova.  
*Od ponoći* Drava voda miče,  
kod Almaša u Dunav utiče.  
A od podne Sava voda teče  
i u Dunaj o Biograd češe.

Ignjat Alozije Brlić napisao je gramatiku hrvatskoga jezika protumačenu njemačkim jezikom (BRLIĆ 1833) strukturom po uzoru na Reljkovićevu i Lanosovićevu što znači da uz temeljnu gramatičku građu dodaje i pojmovni rječnik i obrasce razgovora da bi gramatika bila potpunija. Rječnik se nalazi u drugome dijelu gramatike pod naslovom *Najpotrebitije riči*. Rečeno je da je rječnik pojmovni što znači da se pod određenim naslovom navode natuknice iz značenjskoga polja toga naslova. Rječnik je njemčko-hrvatski. U drugome poglavlju pod naslovom *II. Svit i iztočaji* uz ostale natuknice nalazimo i natuknicu *Norden* i hrvatsku istovrijednicu *ponoćje*. Dakle, još sredinom 19. stoljeća u normativnim se knjigama *ponoćje* spominje kao sjever.

Da ne bismo dalje tražili potvrde za *po/l/noć* u značenju sjever, konzultirali smo još *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (<https://kajkavski.hr/>) u kojemu pod natuknicom *sever* nalazimo tumačenje na suvremenome hrvatskome književnome jeziku kao “vrsta hladnog i oštrog vjetra”, a uz to značenje sjevernoga vjetra (“sjeverca”) piše i naziv *polnoćnjak*.

U suvremenome *Etimološkome rječniku hrvatskoga jezika* Ranka Mataševića pod natuknicom *ponoć* nalazimo bilješku *zast. sjever*. (MATASOVIĆ i dr. 2021)

Osim u hrvatskim sjevernim krajevima poveznica između *po/l/noći* i *sjevera* zabilježena i u drugim slavenskim jezicima. Riječ i njeno značenje praslavenskoga su podrijetla. U poljskom jeziku i danas se za sjever kaže *połnoc*, u ukrajinskom *північ*. U staroslavenskim dokumentima za sjever također piše *polunošb*. Premda je riječ *po/l/noć* praslavenskoga podrijetla, i danas je slabo poznata u značenju sjevera (strane svijeta) u hrvatskome jeziku, ona je još živa u poljskome i u ukrajinskome. U hrvatskim je tekstovima danas zastarjela, ali do 20. stoljeća smo ju nalazili.

## 2.5. Jug je u starim zapisima *jug*, ali i *po//dne*

*Jug* se često javlja kao termin za tu stranu svijeta. No, nalazimo i *podne*, *poldne*, *pol dneva* kao naziv za jug. Kako je leksem *po//noć* uz značenje pola noći značila i sjever, tako je *podne* značilo uz pola dana (12 sati) i jug u starijim tekstovima nastalima u Slavoniji. Podsjećamo na ranije zapisane stihove Matije Antuna Reljkovića: od *podne* Sava voda teče. U *Gazofilaciju* Ivana Belostenca za vjetar *garbin* piše da puše *puše od pol dneva iz Libije, i Afrike*. U *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* pod natuknicom *poldne* prvo je značenje "isto što i *poldan*", a drugo je značenje *jedna od četiriju strana svijeta: jug.* U rječniku u gramatici I. A. Brlića piše pod natuknicom *Süden - poldne*. Dakle, *po//noć* i *po//dne* (*po//dan*) stari su slavenski nazivi za sjever i jug koji su se u (sjevernoj) Hrvatskoj dugo zadržali. Prema literarnim izvorima, nazivi su bili sasvim uobičajeni u starim tekstovima, a nalazimo ih još i u 19. stoljeću (npr. Brlićeva gramatika).

### Zaključak

Stari hrvatski nazivi za vjetrove i za strane svijeta uvijek su bili povezani značenjem. Tvorbeni sufiksi za vjetrove u velikoj se mjeri podudaraju u prošlosti i danas. To su sufiksi -njak (*zapadnjak*, *istočnjak*, *polnoćnjak*, *sučenjak*, *podsučenjak*), -ac/-ec (*dolnjac*, *gornjac*, *madžarac*, *sremac*, *zdolec*, *zgorec*). Danas na sufiks -njak rabimo nazive *sjevernjak*, *istočnjak*, *zapadnjak*, odnosno na -ac *sjeverac*. Ranije su vjetrovi mogli imati isto ime kao i strana svijeta, *zapad*, *jug*, dok danas južni vjetar završava dočetakom -o (*jugo*), a zapadni tvorbenim dočetakom -njak (*zapadnjak*). Često se i u starim tekstovima i danas u suvremenome hrvatskome književnome jeziku spominju dvorječnice pridjeva i imenice (u starim tekstovima najprije rod pa vrsni atribut): *zapadni vjetar*, *istočni vjetar*. Osim tih naziva, neki stari nazivi govore o zemlji ili području od kojega vjetar puše (*madžarac*, *sremac*), ili govore o dvama smjerovima iz kojih vjetar puše (sporednih strana svijeta) poput *vjetar zapadni s maistralom*.

Nazivi za strane svijeta koji su do danas isti u suvremenome hrvatskome književnome jeziku: *jug*, *zapad*, *istok*, *sjever*. *Zapad* se u nekim starim rječnicima naziva i *zahod*, a Marijan Lanosović u rječniku u gramatici *Neue Einleitung* (LANOSOVIĆ 1778) za *zapad* ima *zašad*, dok ostale strane svijeta zove kao i danas. Uz *istok* nalazimo i naziv *ustok* (i vjetar *ustoka*). Uz naziv *sjever* (*siver*, *sever*) u rječnicima sjeverne hrvatske nalazimo i *po//noć*, a uz naziv *jug* također u tekstovima sjeverne hrvatske i *po//dne*.

Kod usustavljivanja hrvatskih naziva, pa i za vjetrove i strane svijeta, valja voditi računa i o starim hrvatskim nazivima, njihovoj tvorbi i značenju i na taj način usustaviti i hrvatsku terminologiju svih struka.

## Literatura i izvori

- BELOSTENEC 1740 = BELOSTENEC I. *Gazophylacium seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium i Gazophylacium Illyrico-Latinum*. Zagreb: Pretisak. Ivan Belostenec *Gazopylacium*. Zagreb, 1973.
- BERBIĆ KOLAR i KOLENIĆ 2014 = BERBIĆ KOLAR E., KOLENIĆ Lj. *Sičanske riči*. Osijek, 2014.
- BILIĆ 2020 = BILIĆ A. Rukopisno čuvanje staroštokavske ekavice Retkovaca // Ivan Filakovac *Župa Retkovci 1898.–1902*. Zagreb – Vinkovci, 2020. 27–77.
- BORIĆ 2015 = BORIĆ M. Hrvatska kalendarska tradicija. Prvi stoljetni kalendar na hrvatskome jeziku // *Hum* 2015. 10/13. 45–82.
- BRLIĆ 1833 = BRLIĆ I. A. *Grammatik der illyrischem Sprache*. Budim 1833. Dostupno na <https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=10561> (Pristup 4. 8. 2025.).
- DELLA BELLA 1728. = DELLA BELLA A. *Dizionario italiano, latino, illirico*. Venecija 1728. <https://books.google.hr/books?id=2fFLAAAAcAAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=falsehttps://books.google.hr/books?id=2fFLAAAAcAAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (Pristup 4.8.2025.).
- FILAKOVAC 2020. = FILAKOVAC I. *Župa Retkovci 1898.–1902*. /prir. Bilić, Anica/. Zagreb – Vinkovci, 2020.
- GALOVIĆ 2022 = GALOVIĆ F. Nekadanji narodni govor sela Klakara u Posavini // *Šokačka rič* 19. 57–96.
- FINKA i ŠOJAT 1975 = FINKA B. ŠOJAT A. Hrvatski ekavski govori jugozapadno od Vinkovaca // *Radovi Centra za znanstveni rad Vinkovci* 3. 5–131.
- HABDELIĆ 1670 = HABDELIĆ J. *Dictionar ili reči slovenske*. Grac. Dostupno: <https://digitalna.nsk.hr/?pr=iiif.v.a&id=10719> (Pristup 3.8.2025.).
- Hrvatska enciklopedija. <https://enciklopedija.hr/> (Pristup 3. 8. 2025.).
- Hrvatska jezična riznica. <http://riznica.ihj.hr/index.hr.html> (Pristup 3.8.2025.).
- Hrvatski jezični portal. <https://hjp.znanje.hr/> (Pristup 3. 8. 2025.).
- IVŠIĆ 1913 = IVŠIĆ S. Današnji posavski govor // *Rad* 1913. 197. 113–162.
- KOLENIĆ 2006 = KOLENIĆ Lj. Pogled u tvorbu staroga hrvatskoga gramatičkoga nazivlja // *Filologija* 2006. 46–47. 151–164.
- KOLENIĆ 1998 = KOLENIĆ Lj. Slavonski dijalekt // *Croatica* 1998. 27. 101–116.
- KOLENIĆ i BILIĆ 2005 = KOLENIĆ Lj., BILIĆ A. Govor mjesta Retkovaca // *Šokačka rič* 2. 5–22.
- LANOSOVIĆ 1778 = LANOSOVIĆ M. *Neue slavonsische und deutsche Grammatik*. Osijek. <https://digitalna.nsk.hr/?pr=iiif.v.a&id=10664&vwopt=%7B%22pages%22%3A%5B2%5D%2C%22view%22%3A%22image%22%7D> (Pristup 3.8.2025.).
- LUKIĆ 2020 = LUKIĆ L. Opis sela Klakarja (1905.–1953.) // *Zbornik za narodni život i običaje*. Knjiga 61. Prir. Vuković, Marinko. Zagreb – Klakar, 2020.
- MATASOVIĆ 2021 = MATASOVIĆ R., IVŠIĆ MAJIĆ D. PRONK T. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*. 2. svezak. O – Ž. Zagreb, 2021.
- MATASOVIĆ 2016 = MATASOVIĆ R., PRONK T., IVŠIĆ D., BROZOVIĆ RONČEVIĆ D. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*. 1. svezak. A – Nj. Zagreb 2016.
- MIKALJA 1649–51 = MIKALJA J. *Blago jezika slovinskoga*. Ancona – Loreto, 1149–51. Dost. [https://archive.org/details/blago\\_jezika\\_slovinskoga\\_illi\\_slovník\\_1649\\_jacobi\\_micalia/page/430/mode/2up](https://archive.org/details/blago_jezika_slovinskoga_illi_slovník_1649_jacobi_micalia/page/430/mode/2up) (Pristup 25.6.2025.).
- Online etymology dictionary. <https://www.etymonline.com/>

- Prolexis enciklopedija. <https://proleksis.lzmk.hr/> (Pristup 3. 8. 2025.).
- RELJKOVIĆ 1762 = RELJKOVIĆ M.A. Satir iliti divji čovik. Dresden, 1762. [https://www.google.hr/books/edition/Satir\\_iliti\\_divji\\_%C4%8Dovik/fcg1EQAAQBAJ?hl=hr&gbpv=1&printsec=frontcover](https://www.google.hr/books/edition/Satir_iliti_divji_%C4%8Dovik/fcg1EQAAQBAJ?hl=hr&gbpv=1&printsec=frontcover) (Pristup 3.8.2025.).
- RELJKOVIĆ 1767 = RELJKOVIĆ M.A. Nova slavonska i nimačka gramatika. Zagreb, 1767. (<https://virtualna.nsk.hr/hrvatske-gramatike/nova-slavonska-i-nimacska-grammatika-matija-antun-relkovic/>) (Pristup 4.8.2025.)
- Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. <https://kajkavski.hr/>
- SIJERKOVIĆ 1996 = SIJERKOVIĆ M. Pučko vremenoslavlje. Zagreb, 1996.
- SKRAČIĆ 2003–2004 = SKRAČIĆ V. Nazivi vjetrova i strana svijeta u jadranskoj toponimiji // Folia onomastica Croatica 2003–2004. 12–13. 433–448.
- VAKULA 2023 = VAKULA Z. Vjerske teme i vrijeme. Zagreb, 2023.
- VUKOVIĆ i MILOŠ 2015 = VUKOVIĆ M., MILOŠ I. Etnolingvistički pogled na Klakar početkom 20. stoljeća // Fluminensia, 2015. god. 27., br. 1. 71–85.

**Older names for the cardinal points and winds or *The Hungarian wind that blows from midnight*.** Old Croatian names for the winds and the cardinal directions were always connected in meaning. Winds were often named after the cardinal directions. The article discusses Croatian names for winds and the cardinal points in old Croatian dictionaries and in the ethnographic records of Luka Lukić and Ivan Filipovac in the Vinkovci and Brod areas. The formation suffixes for winds largely coincide in the past and today such as suffix -njak (zapadnjak, istočnjak, polnočnjak, sučenjaj, podsučenjaj), suffix -ac/-ec (dol-njac, gornjac, madžarac, sremac, zdolec, zgorec). Previously, winds could have the same name as the cardinal direction - west (zapad), south (jug), while today the south wind ends with the suffix -o (jugo), and the west wind with the suffix -njak (zapadnjak). We often find compound names made up of the adjective and noun such as west wind (zapadni vjetar), east wind (istočni vjetar). Some old names refer to the country or area from which the wind blows (madžarac – Hungary, grič – Greece, sremac – Srijem). The names for the sides of the world may be the same in the past and today: istok (east), zapad (west), sjever/siver/sever (north), jug (south). The names for the west in old texts are zapad, zašad, sunčeni zahod, sunčeni zapad, sunac zapada. The names for the east in old texts are istok, ustok, izhod sunčeni, sunčeni istok, sunac istoka. The names for the north in old texts are: sjever/siver/sever (north), polnoć/ponoć (midnight). Polnoć/ponoć (midnight) is the old Slavic name for midnight and for the north side of the world. The names for the south in old texts are jug (south) and poldne/podne (noon). Podne/poldne is the old Slavic name for noon and south side of the world.

**Keywords:** old terms, winds, side of the world, midnight (north), noon (south)